

УДК 378.016:811.11

ФОРМУВАННЯ МОТИВІВ УЧІННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Н.І.Костенко

Анотація. У статті проаналізовано процес формування мотивів учіння англійської мови у студентів вищих навчальних закладів економічного профілю.

Ключові слова: мотиви учіння, студенти вищих навчальних закладів економічного профілю, комунікативна діяльність.

Аннотация. В статье проведён анализ процесса формирования мотивов изучения английского языка у студентов высших учебных заведений экономического профиля.

Ключевые слова: мотивы изучения, студенты высших учебных заведений экономического профиля, коммуникативная деятельность.

Summary. The article considers the process of formation of the motives of learning English of the students of higher educational establishments of economic profile.

Keywords: motives of learning, students of higher educational establishments of economic profile, communicative activity.

Постановка проблеми. Незалежна Україна проводить цілеспрямовану політику покращання взаємодії та співпраці з багатьма країнами світу. У цьому контексті перед вищими навчальними закладами постає відповідальне завдання – забезпечити високопрофесійну підготовку фахівців, для яких оволодіння знаннями, уміннями та навичками іншомовного спілкування є необхідною умовою їхньої успішної професійної діяльності. Аналіз навчальних планів вищих навчальних закладів економічного профілю засвідчив, що провідне місце належить саме іноземній мові, як основному засобу міжкультурного спілкування та важливого складнику майбутньої професії. Враховуючи те, що рівень учбової діяльності студентів визначається системою мотивів та цілей, виникає необхідність дослідження саме мотиваційної сфери особистості як фактора ефективності навчальної діяльності, зокрема з курсу «Іноземна мова за професійним спрямуванням».

Слід зауважити, що зазначена проблема не є новою, і як свідчить **історико-ретроспективний аналіз**, на необхідність формування мотивів учіння англійської мови, мотиваційний потенціал того чи іншого виду діяльності у процесі роботи над нею вказували Є.І.Пассов, І.Б.Красноголова, В.П.Кузовлев, Л.С. Непомняша, Л.І.Софронова, Е.Н.Савельєва, Т.І.Левченко, Н.К.Соколова, О.І.Савонько, З.М.Хізроева, Р.А.Брандт, Д.Х.Хасанбаєва, Т.К.Цветкова, С.Т.Григор'ян, Г.В.Рогова та ін.[3].

Мета статті полягає у здійсненні аналізу комунікативних мотивів учіння англійської мови у студентів вищих навчальних закладів економічного профілю.

Виклад основного матеріалу. Психологи, враховуючи вікові особливості та особливості соціальної ситуації студентів, визнають, що спілкування (як форма пізнання себе та інших а також

оволодіння суспільним та вузькопрофесійним досвідом) – це основний стимулятор їхньої мотиваційної сфери [8]. Тому й організація процесу навчання англійської мови у вищому навчальному закладі економічного профілю у формі спілкування є доцільною з точки зору мети учіння, це дає можливість сформулювати комунікативні мотиви вивчення іншої мови [1, с. 100, 101].

Це означає, що навчання англійській мові повинно за своїми основними показниками та якостями уподібнюватись процесу спілкування. Як і кожна модель, процес навчання в деяких аспектах буде спрощеним порівняно з реальним процесом спілкування, але за основними параметрами він буде йому адекватним [3].

Такими параметрами Є.І.Пассов вважає:

1) діяльнісний характер мовленнєвої поведінки тих, хто навчається, який повинен відобразитись:

а) у комунікативній поведінці вчителя як учасника процесу спілкування та навчання,

б) у комунікативній (вмотивованій, активній) поведінці студента як суб'єкта спілкування та учіння;

2) предметність процесу комунікації, яка повинна бути змодельована обмеженим, але точним набором предметів обговорення;

3) ситуації спілкування, які моделюються як найбільш типові варіанти взаємовідносин тих, хто навчається;

4) мовні засоби, які забезпечать процес спілкування та навчання в даних ситуаціях [8].

Отже, організувавши навчання на занятті з англійської мови як модель спілкування, ми зможемо сформулювати та розвинути комунікативні мотиви її учіння, які за певних умов можуть стати головною спонукою учіння англійської мови в школі та однією з активних спонук її вивчення як профільної дисципліни у ВНЗ [3].

В основі комунікативних мотивів лежить потреба двох видів:

а) потреба у спілкуванні, що виникає з самої природи людини як істоти соціальної;

б) потреба у здійсненні певного конкретного мовленнєвого вчинку, потреба "втрутитися" в певну мовленнєву ситуацію [7]. Обидва ці види взаємопов'язані, але їх використання у процесі навчання неоднозначне. Перший вид можна назвати загальним комунікативним мотивом, рівень цієї потреби часто не залежить від організації навчального процесу (є люди-екстраверти та інтраверти), але він є фоном для другого виду мотивів. Другий вид - це ситуативна мотивація, рівень якої у вирішальній мірі визначається тим, як організоване навчання, як створюються мовленнєві ситуації, який матеріал та прийоми використовуються [5]. Подібно до того, як ситуативні інтереси призводять до утворення стійких інтересів, ситуативні мотиви спілкування виховують потребу у спілкуванні взагалі, створюють постійну мотиваційну готовність - надзвичайно важливий фактор успішної участі у спілкуванні та для встановлення мовленнєвого партнерства [4].

Отже, найважливішою умовою формування та розвитку комунікативних мотивів учіння буде надання комунікативного характеру всьому курсу навчання англійської мови, тобто побудова його як моделі процесу міжособистісного спілкування [3]. Умовами розвитку комунікативності виділяються: мовленнєва спрямованість навчального процесу; врахування індивідуальності кожного студента (особистісна індивідуалізація); функціональність, ситуативність та новизна навчання [2, 7, 8].

Мовленнєва спрямованість навчального процесу полягає в тому, що переслідується не тільки мовленнєва практична мета (навчити спілкування), але й шляхом до цієї мети є практичне користування мовою. "Практична мовленнєва спрямованість не тільки мета, але й засіб, де те й інше діалектично взаємообумовлено" [7, с. 35]. Мовленнєва спрямованість процесу навчання передбачає мовленнєвий характер вправ. Це, щонайперше, стосується вправ для формування навичок і передбачає використання з цією метою умовно-мовленнєвих, а не мовних вправ. Це повинні бути вправи не в проговорюванні, а в говорінні, коли у студента є певне мовленнєве завдання і коли воно здійснюється через вербальний вплив на співрозмовника [3].

Ініціювання вербального впливу (дії) можливе за умов:

а) наявності зацікавленості у співрозмовнику;

б) наявності особистісно значущої теми розмови.

Предметом спілкування, як правило, є взаємин тих, хто навчається. Вони визначають характер спілкування. Саме у взаєминах реалізується потреба студентів, у результаті чого вона стає мотивом діяльності. Це означає, що мотив спілкування не може виникнути, якщо немає взаємних стосунків або якщо вони не усвідомлюються [2, с. 11]. Отже, однією з умов формування комунікативних мотивів у процесі учіння англійської мови є створення теплого емоційного клімату у студентській групі, цілеспрямованого формування та розвитку колективу та індивідуальності студента. Для того, щоб виник ситуативний мотив спілкування, студент повинен бути зацікавленим у партнері по

спілкуванню як особистості і мати до нього позитивні почуття [5]. За умови негативних взаємин спілкування можливе, але в такому разі воно перетвориться на суперечку, а цього доцільно уникати, оскільки в такому випадку воно буде одномоментним і в подальшому мотивація породжуватися не буде. Партнером по спілкуванню повинен сприйматися і викладач [6].

Принцип мовленнєвої спрямованості також передбачає використання комунікативно цінного мовленнєвого матеріалу. Таким буде матеріал, адекватний тому, який використовується в передбачуваних сферах реальної комунікації. Комунікативна цінність матеріалу зростає в міру зростання вірогідності його використання у спілкуванні [7]. Тому для того, щоб зробити мовленнєвий матеріал цінним у комунікативному плані, необхідно відібрати ті проблеми, які складають змістову сторону спілкування, організувавши матеріал навколо них. Доцільно брати до уваги такі фактори:

- 1) конкретні сфери передбачуваного спілкування;
- 2) види діяльності, якими займаються студенти;
- 3) вікові інтереси тих, хто навчається [2, с.195].

Тому важливим питанням є не тільки підбір мовленнєвих вправ та формулювання ситуацій спілкування, але й проблема відбору та структурування лексичного, граматичного та тематичного матеріалу з точки зору названих умов та параметрів.

Так, підручники англійської мови, лінгвафонні курси характеризуються достатнім розташуванням матеріалу, спрямованого на вивчення прямої та непрямої мови, що ми вважаємо комунікативно недоцільним. Ігнорування непрямої мови значно знижує здатність передачі замислу, а отже, зменшує здатність спілкування, створює перманентні труднощі в плані вираження [3]. Ця недостача засобів вираження може відбитися на чуттєвому досвіді студентів та призвести до формування негативного емоційного ставлення до процесу учіння і спілкування англійською мовою. Тому ми вважаємо за потрібне одночасне або майже одночасне введення обох граматичних структур.

Таким чином, на розвиток і підтримку комунікативних мотивів учіння має вплив структурування граматичного матеріалу в рамках курсу. Тому вона повинна бути переглянута під кутом формування комунікативності процесу навчання англійської мови, а отже, формування й розвитку мотивів спілкування. Але якщо в школі навчання англійської мови може бути повністю побудоване на використанні комунікативного методу навчання, то через різницю цілей навчання (метою практичного курсу англійської мови у ВНЗ є не тільки вміння спілкуватися англійською мовою, але й мова як система), слід говорити лише про домінування комунікативного методу, як умови формування та розвитку комунікативного та професійного мотивів учіння англійської мови [10]. Значно сприяє формуванню комунікативних мотивів учіння англійської мови використання в навчальному процесі навчально-рольових ігор професійної спрямованості (тренувальні ігри та ігрові етюди, ситуативні, професійно-діяльнісні та інструментально-змагальні), сутністю яких є розгорнута форма спільної творчої проблемно-пошукової ігрової діяльності суб'єктів на основі навчальної ситуації професійної спрямованості [11, с. 82]. Структура ігрової діяльності студентів містить у собі такі компоненти: предмет – ігрова ситуація професійної (економічної) спрямованості; діяльність викладача щодо відбору змісту навчального матеріалу; постановка завдань та організація управління ігровою пізнавальною діяльністю; діяльність студентів (ролі, посади у грі), правила, функціональні обов'язки гравців; ігрове поле (модель середовища). Особистісного змісту для студентів набувають комунікативні ігрові дії, оскільки в них явно простежуються контури їхньої майбутньої професійної (економічної) діяльності [12, с. 200].

Обов'язковими умовами підвищення мотивації студентів у процесі вивчення іноземної мови є: врахування рівня попередньої підготовки студентів з іноземної мови; реалізація індивідуального, диференційного підходів до навчальної діяльності студентів; забезпечення ефективності застосування методичних прийомів і дидактичних засобів; оптимальне співвідношення між об'ємом навчального матеріалу і часом, затраченим на його опанування; ефективна організація самостійної роботи під час занять [9, с. 201].

Висновок. Для успішної діяльності учіння необхідні реально діючі мотиви. Найбільш продуктивними вони будуть за умови їх повного усвідомлення, а ядром учбової діяльності студентів є учбова самосвідомість, під якою мається на увазі усвідомлення ними мотивів, цілей, прийомів учіння, усвідомлення самого себе як суб'єкта учбової діяльності, який організує, спрямовує та контролює процес учіння. Умови формування комунікативних мотивів учіння англійської мови знаходяться у взаємозв'язку з формуванням пізнавальних та професійних мотивів. Так, чітко та правильно сформульовані цілі учіння, будучи репрезентацією професійних мотивів, є однією з умов формування й розвитку мотивів комунікативного та пізнавального. А комунікативний метод навчання є умовою формування пізнавальних мотивів і мотивів професійного досягнення. Пізнавальний мотив, у свою

чергу, активізує потребу у спілкуванні іноземною мовою і сприяє досягненню поставленої мети учіння, приведення у відповідність цілей педагогічних та особистісних.

Література

1. Дьяченко М.И. Психология высшей школы / Л. А. Кандыбович, М.И. Дьяченко // Учебн. пособие для вузов. - 2-е изд., переб. и доп. Минск: Изд-во БГУ, 1981. - 383 с.
2. Коммуникативность обучения - в практику школы: Сб. статей / Под ред. Е.И.Пассова. - М.: Просвещение, 1985. - 126 с.
3. Красногорова Г.Б. Формування мотивів учіння студентів у процесі викладання англійської мови / Г. Б. Красногорова / Дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Вінницький держ. педагогічний ун-т ім. М.Коцюбинського. - Вінниця, 1998. - 215.
4. Моргун В.Ф. Типология мотивов учебной деятельности / В. Ф. Моргун // Исследование мотивационной сферы личности: Межвузовский сборник научных трудов. - Новосибирск, 1984. - С. 47 -53.
5. Наролина В.И. Психолого-педагогические факторы стимулирования познавательной и коммуникативной активности в развитии понимания иноязычного научного текста // В.И.Наролина / Автореф. дис... канд. псих. наук. - М., 1985. - 24 с.
6. Непомнящая Э.А. Формирование мотивов учебной деятельности при обучении общенаучным дисциплинам на первом курсе вуза (на материале инстанного языка) / Э.А. Непомнящая / Дис. канд. пед. наук: 13.00.01 / Харьков., 1976. - 152 с.
7. Пассов Е.И. Урок иностранного языка в средней школе. - 2-е изд., дораб. / Е.И.Пассов / М.: Просвещение, 1988. - 223 с.
8. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. - 2-е изд. // Е.И.Пассов / М.: Просвещение, 1991. - 223 с.
9. Пиндик О.Г. Методика формування умінь та навичків самостійної роботи з іноземної мови / О.Г.Пиндик / Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського, Серія: Педагогіка і психологія. Випуск 7. Частина 1. – Вінниця, 2002. – С. 198-202
10. Череди́ченко Т.В. Формирование нравственных мотивов учения у старших школьников // Т.В.Череди́ченко / Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 - Одесса, 1971. - 23 с..
11. Якубовська Л. П. Методика розробки та проведення професійно-орієнтованої навчально-рольової гри на занятті з іноземної мови // Л.П.Якубовська / Теоретичні питання освіти та виховання: збірник наукових праць. Випуск 17. – Київ: Видавничий центр КДЛУ, 2001 – С. 81-83.
12. Якубовська Л. П. Дидактична сутність та структура ігрової пізнавальної діяльності у військовому вузі / Л.П.Якубовська / Збірник наукових праць № 17 (спеціальний випуск), частина II – Хмельницький: Вид-во Національної академії ПВУ, 2001 – С. 198-203.